

МИХАИЛ САДОВЯНУ СЯНКАТА

Превод от румънски: Веселина Георгиева, 1980

chitanka.info

Когато тръгнах с влак от Яш, времето беше хубаво. Мислех си не особено радостен: „Има си хас да прекараме безснежна Коледа; ако завали, ще бъде чак към Богоявление.“ Но към икиндия започна да снежи ситно, ситно като дребен дъжд. Някакъв човек, който седеше до мен, се усмихна и ми рече зарадван, сякаш бяхме стари приятели:

— Да знаеш, ще натрупа сняг.

Гледах през прозореца на вагона как снежинките все повече се сипят, как се въртят, после падат спокойно и тъкат бяла пелена по полята, чак до гората под замъгления хоризонт.

Слязох радостен от влака, споразумях се набързо с един файтонджия, качих на капрата сандъчето с книгите и бельото и тръгнахме. „Към десет часа през нощта, мислех си аз, ще си бъда в къщи. Тате може би ще е заспал, както си е чел вестника, но мама навярно ще е будна. Когато файтонджията повика пред портата, ще видя сянката ѝ зад пердетата на осветените прозорци!“

Увих добре главата си с гуглата, мушнах ръце в ръкавите и се свих както можах; файтонджията подканяше и шибаше конете непрекъснато. Аз гледах падането на снежинките около мен, белия килим като от мека агнешка вълна, който се стелеше навред; от време на време ледена искра попадеше между клепките ми и се стопяваше студена в окоото ми.

По неясната шир сега се спущаше здрач. Струваше ми се, че заедно със снега върху земята се стелеха черни, ситни, кръгли сажди, идещи от непознати висини. Струваше ми се, че вървя бавно към тъжни, вледенени, тъмни далечини. Вратът ми се беше вцепенил, защото стоях свит; силен вятър започна да брули лицето ми и сякаш враждебна ръка изведнъж хвърли в очите ми шепа ситен като пясък сняг.

По здрач влязохме в село Томулец. Файтонджията изглеждаше много уморен и премръзнал. Спря пред кръчмата, скочи от капрата и свали куфарчето ми. Господин Аврум, стопанинът на механата, излезе на прага и протегна към нас врат, като се опитваше да ни види през мрака. Файтонджията му заговори и сякаш ту се вайкаше, ту се караше, но аз нищо не разбирах.

— Е, какво ще правим сега?

— Знам ли аз какво да правим? — отвърна файтонджията, загледан към конете си. — Няма начин да вървим по-нататък... Може

да ни застигне виелица, а имаме доста път...

Исках да се разбера с него, да го накарам да изпълни пазарлъка, но дали на него щях да говоря или на стената, беше все едно. Сякаш не ме чуваше; гледаше встрани и ту си нахлупваше калпака, ту си търкаше черната брада с две ръце и се свиваше в окъсаната си връхна дреха. Не искаше по никакъв начин да ме отведе по-нататък! Когато разбра, че ми е дотегнало и че не мога нищо да му направя, отново започна да разговаря с Аврум, доближил черната си брада до червената брада на кръчмаря, пак започна да се вайка и сякаш пак взеха да се карат; след това файтонджията се отдалечи, аз влязох в кръчмата и оттам чух трополенето на колелата по мостчето.

— Прибира файтона под навеса — рече ми кръчмарят Аврум с безразличие, като клепеше с безмиглените си клепачи. — Не може да се върви по-нататък... Повярвай ми, по-добре е да останеш през нощта тук. Имаш какво да ядеш, имаш къде да спиш...

Разбрах, че нямам друг изход. Като не може човекът, не може. Въпреки това се развиках, вдигнах такава врява, че сам се учудих кога съм станал толкова страшен. Файтонджията се беше приближил до вратата, но като чу разгневения ми глас, се дръпна назад, сякаш си припомни, че има още нещо да наглася под навеса; собственикът Аврум се бе смалил зад тезгяха и се бе потопил в своето безразличие; а хората, които влизаха и тръскаха с тропане снега от себе си, се спираха до вратата и ме гледаха учудено. Но младеж като мене, семинарист, с мъх под носа, е твърде дързък! Някакъв старец, набит и здрав, след като си допи чашата ракия и избърса устата си с опакото на ръката, рече с малко дрезгав глас:

— А ние, господин Аврум, не се боим дори когато времето е лошо...

Механджията не отговори. Само клепна с безмиглените си очи. Старецът извади лулата и шилото.

— Хм! — рече той отново. — Негова милост — и направи знак с глава към мене, — негова милост, както се казва, е човек с *кораж*. Ако той не го закара с *пайтона си*, ще го закарам аз с моята шейна... Имам два хубави коня, пък и до града не е много. След час-два ще стигнем... Дай му, каквото му се полага, и на мен ще ми дадеш каквото трябва, и работата е уредена! Аз от такова време не се боя! Защо да се боя?...

Докато той отпуши лулата с шилото и я напълни грижливо с тютюн, аз се гневях срещу евреина; после почерпих радостно стареца с чашка ракия.

— Как се казваш, дядо?

— Георге! Георге се казвам. Георги Катарджиу. — После бавно отпи от чашата. — Хм, това е болярска ракия... Ние, знаеш ли, твърде не прием такава: ние прием от оная, лютата; като обърнеш една чашка, опалва ти гърлото, дето е речено! Аз да ти кажа на теб... евреинът се страхува, ала аз ще те заведа. За час, най-много два, ще си в града... Ала аз, да си призная, по-скоро бих пийнал една ракия от другата, от по-простата, от нашата...

Съгласих се. Старецът изпи ракията и отиде да доведе шейната. Моят файтонджия се осмели да влезе в кръчмата и се приближи до огъня разтреперан; кръчмарят ми донесе нещо за хапване и шишенце с вино и се разбъбри:

— Така е по-добре — рече ми той усмихнат, — старецът има добри коне... Знаеш ли, той няма нужда от пари, заможен стопанин е, псалт е тук, в селото, ала сега така му се дощя... Ще видиш, с него няма да ти бъде скучно...

— Ами да, дядо Георге си знае работата... Видял и патил човек е!... — рече един от селяните.

Зато плен, загърнат отново, се качих в шейната. Дядо Георги седна до мене, завит с кожух и с ямурлук отгоре, и хвана поводителите.

— Дий — рече той благо. После се обърна към мене: — Ти настани ли се добре? Не за друго, ами после не бива да шаваш, защото ще те пронже студът. На път трябва да стоиш неподвижен... Дий, жребчо! Когато идех насам, срещнах попа. „Накъде, дядо?“ — „Ей на — рекох, наех се да заведа едно момче в града... Видях, че е коражлия. Защо да го оставям насред пътя?...“ Хм! Ти се връщаш от учене, видях аз... Може да искаш да станеш свещеник... Е, видиш ли? Как да те оставя така? Хора сме... Евреинът, дето има една дума, го беше страх... Той може да умре по пътя. С такъв другар наистина ще те изядат вълците...

Шейната се плъзгаше леко по пресния сняг. Щом отминахме къщата на пъдаря, вятърът започна да ни шиба. Но дядо Георге имаше яки коне. Подканяше ги с благ глас и аз усещах как бързо порим

вятъра, как оставяме зад себе си кладенци, усамотени къщи, всички познати места, които в движещия се мрак не можех да различа.

Дядо Георге известно време ме разпитва за училището, за близките ми, за това какво се чува из страната, после от дума на дума започна да ми разказва за някаква твърде дълга и заплетена случка с вълци.

— Ето така... — привърши той, след като ми разправи всичко с най-малки подробности — какво мислиш ти, зверът е зъл... когато изгладнее, веднага излиза на пътя и напада човека... Онова се наричаше тежка зима... хе, хе! Преспите бяха колкото къщите! Отколе не е имало такава зима... Сега тук-там се бялвало! Това сняг ли е? Тогава конете едва изгазваха.

Старецът изглеждаше много доволен от някогашните зими и от гласа му се долавяше неподправено презрение към започващата виелица, която ни обгръщаше в снежни вихрушки, и към острия вятър, който духаше в пустата нощ.

Дълго време мълчахме. Шейната препускаше сред мятащите се снежинки. Конете, с отпуснати свободно юзди, тичаха по познатия път: стълбовете край пътя и в началото на мостовете приличаха на сенки, които се приближаваха към нас, после изчезваха сред синкавия сняг зад гърба ни. Показаха се множество дървета с изсъхнали клони, които трепереха, шушнеха и свистяха от набезите на вятъра.

„Тук е Думбравиоара — помислих си аз, — не остава много път до Шиндилитовския хан.“

Познавах местата. Конете се спускаха надолу по наклонения път, през долчинки, покрити с храсти. Дядо Георге Катарджиу мърмореше доволен:

— Така-а-а! Дий, жребчо, дий, конче! Дий, момчетата на дядо... С вас отивам и накрай света!

Изведнъж млъкна. Усетих как със сила дръпна юздите; конете завиха и спряха, сякаш някой ги повали един върху друг. Някаква сянка изникна от храстите.

Чу се страшен, прегракнал глас; зърнах блясъка на секира, само за миг, като светкавица в разгневени очи.

Дядо Георге викна:

— Кой е там бе? — После се наведе, мушна ръка под кожуха и затършува.

— Какво искаш? — извика той отново с леко задрезгавял глас. Изпод кожата измъкна дълъг турски пищов. Чух на два пъти щракането на пищова.

— Ха де, ха де! — изрева неочаквано човекът до конете и изправи сред мрака едрото си тяло. — Не стреляй, че ще ти счупя главата!...

Аз се вцепених. Черни и зелени мълнии заиграха пред погледа ми. За миг затворих очи; дядо Георге протегна ръка.

— Остави пищова, дядо... — чу се отново гласът, смекчен, променен. — Ти ли си? Къде отиваш?

Висок, добре сложен селянин стоеше до нас с провесена на дясното рамо секира и с килнат назад калпак. Лицето му бе скрито като под тъмно було.

— Ти ли си, Петраке? — спокойно попита дядо Георге. После мушна в пояса под кожата пищова и вдигна глава: — А бе, Пеграке, а бе, момко, кой зъл вятър те е довел тук? Дотам ли я докара бе? Да скиташ по пътищата, да вземаш кесиите и да трошиш главите на хората?

Вятърът, който идеше откъм ширналото се поле, развяваше дългите коси на непознатия. Конете пръхтяха изтежко. Аз седях неподвижен, изумен и още изплашен.

— Дядо Георге — рече тихо човекът, — чакам бирника!

— Какъв бирник? Какво имаш с него?

— Дядо Георге — изрече спокойно селянинът, — имам да уреждам с него една сметка... Дядо Георге, дотам я докарах, че вече не знам на кой свят съм... Ето, приближават светите празници, а в моята къща няма дори свещ да запаля; жената е болна, умря ми момченцето, тригодишното, през тези пости... И преди три дена дошъл бирникът и ми задигнал кравичката, взел ми кожата и чергите, аз не си бях в къщи... Отидох и го попитах. „Какво? — рече той. — Я да се пръждосваш оттука, че имам пушка, която пронизва петима като тебе... Ей на, имам деца и жена, бог не се смили да ни даде тази година хляб, каквото имах, оня го взе и рече, че и живота ми ще вземе...“ „Като куче — казва — ще те застрелям!“ — Човекът млъкна за миг и сякаш изстена. — Дядо Георге, бог да ми прости, ала ще вляза в грях с него!... Отиде в Яш и вече трябва да се върне. Чакам го. Помислих, че той иде сега. Ама трябва вече да се върне. Аз ще го съдя,

като не се найте друг! — После помълча. — Ами само мене ли граби той сега, през зимата?... Цяло село от бедняци го молиха. Той — не, та не, имал бил пушка, която убива по петима наведнъж, и щял да изтрепе всинца ни! Такъв е той, бирникът, дядо Георге... Синът на Гаврил Мънзату; баща му беше от нашата черга, разбран човек; а синът му се облича като гражданята и иска да ни трепе!

Мрачен гняв прониза спокойствието на първите му думи. Човекът изричаше непоклатимо решение. Като че ли беше на смъртно легло и казваше наведнъж всичко, което има да каже за вечни времена.

— А бе, Петраке — рече дядо Георге и вятърът отнесе думите му, — остави бог да го накаже бе, момче! Нали виждаш, той е човек на властта. Ще останат децата и жена ти посред зима на пътя...

Думите на бедняка се извисиха сред плача на вятъра:

— Дядо Георге, много мъка се е натрупала в мене. Ако не бях ти познал гласа, може би щях да замахна със секирата; дотам съм стигнал, сякаш съм душманин на целия свят! Еех, откога търпя аз! До гуша съм пълен с отрова!... Ала ти казвам, през тази нощ всичко ще свърши...

Мене сякаш не ме видя; аз дори не знам дали съм дишал през това време.

Дядо Георге Катарджиу замълча, забил поглед в мрачната далечина.

Непознатият въздъхна дълбоко и рече кротко:

— Дядо Георге, внимавай, като минаваш мостчето в дола срещу кладенеца. Остави конете да вървят бавно... Има една изгнила греда...

Старецът тръсна юздите и конете тръгнаха. След малко дръпна поводите и се обърна:

— А бе, момко, я се качвай в шейната при нас...

Зад нас никой не отговори. Сред вихъра се виждаше само една неясна, неподвижна сянка.

— Може да даде бог да не мине през тази нощ — продума тихо дядо Георге и пак подкара конете. — На, от нашата черга е израсъл, а от десет години все така се държи с хората... Като по времето на фанариотите... Добре де, ние знаем, че има закон... Ама и тя, държавата, все иска, а трябва и да има милост, че много са бедни и неволни хората в днешния ден... — И пак се обърна: — Хей, Петраке!... Не чуваш ли? Хей, Петраке!

Зад нас към пустия хълм ревеше вятърът и отнасяше падащия сняг. Човекът, останал там, в пущинака, не отговори; нощта забули немия призрак.

— Боже! Окаяни хора! — прошепна старецът. — Кой знае какво е в душата му!

При мостчето в дола, срещу кладенеца, старецът остави конете да вървят бавно; после, когато излязохме на правия път, ги подкара бързо срещу вятъра.

По едно време го попитах:

— Откъде е този селянин?

— Оттук — отвърна старецът, — от селото в дола... Неговата къща е на края. Щеше да се види къде е, ако имаше газениче. Казваше, че жена му лежи болна в тъмното...

Изведнъж ми стана тъжно, горчива мъка притисна душата ми. Преди миг един човек бе изрекъл с болка няколко думи; беше стоял до мене, бе ме докоснал, а сега остана назад край пътя, със секирата, да чака, да дебне. В неговото слово нямаше викове, чул бях благи думи, той беше човек като всички други хора, каквито срещях всеки ден; и сякаш едва сега осъзнах, че този човек стои със секирата в ръка, за да пролее кръв...

Не можех да разбера как може да се случи такова нещо. Не можех да разбера защо мълчи упорито старецът до мен. Колкото побезмилостно ме завладяваше тази мисъл, толкова по-голямо безпокойство ме обземаше: топла вълна плисна в главата ми, после слезе към очите, под миглите. Замаян, се обърнах към стареца:

— Дядо Георге, какво да направим?

Старецът въздъхна, както беше въздъхнал и Петраке. Не ми отговори. Само грабна камшика и конете, парнати от удара, хукнаха през мрака по безлюдния път. Надалече вече искряха светлините на големия Шиндилитовски хан. Искрах да попитам още нещо стареца, но разбрах, че е решил да мълчи. Обърнах се и погледнах назад. Из мрака трепкаха вихрушки от сняг; вятърът, който идеше от далечината и отминаваше в неизвестността, свистеше без отдих.

1907 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.